

Tanulási nehézségek, zavarok az iskolában
-a nevelési tanácsadó feladata-

Várkonyi Erika

2010

Dolgozatomban áttekintést kívánok adni arra vonatkozóan, hogy a különböző tanulási nehézségek, zavarok mögött a szakemberek szerint milyen elméleti háttér húzódhat meg. Kitérek arra, hogy ezek milyen tünetekben nyilvánulhatnak meg. Végül felvázolom, hogy a nevelési tanácsadás keretében milyen ellátási keret javasolható a gyermeknek. Egy példán keresztül megmutatom az ellátás pontos lépéseit.

Elméleti háttér

A tanulás egyéneként változó folyamat, amelynek eredményességét sok tényező befolyásolja. Az utóbbi időben egyre nagyobb figyelem irányul arra a jelenségre, amit „tanulási zavarok” néven nevez a szakirodalom. Nyilvánvalóvá vált, hogy a tanuló nem megfelelő teljesítésének nem csak tehénység, lustaság lehet az oka (Balogh és Tóth, 1997). Befolyásolhatja az egyéni pszichikum, a tanulóval foglalkozó pedagógus, az alkalmazott oktató-fejlesztő stratégiák, az iskolai és családi környezet.

A „tanulási zavar” kifejezés nem régen jelent meg a szakirodalomban (Gyarmathy, 1998). A „learning disability” kifejezést Samuel Kirk használta először. Kirk meghatározása hangsúlyozza a tanulási zavarnak az iskolával kapcsolatos viselkedésben való megjelenését és sérült pszichológiai folyamatokkal való kapcsolatát.

A szakemberek a tünet együttesek alapján próbálták csoportosítani a tanulási zavarokat (Balogh és Tóth, 1997). A főbb tünetek megnyilvánulhatnak figyelmi funkciók, beszédkésztség, olvasási, írási és számolási készségek zavaraiiban. A tanulási zavar együtt járhat fogyatékossggal is – nagyothallás, vakság, értelmi fogyatékossg-, ezekben az esetekben érthető és szoros összefüggés áll fenn. Társdeficitként pszichoszociális zavarokat – viselkedészavarok, társas kapcsolatokban problémák -, perceptuális nehézségeket is megfigyeltek tanulási zavarral diagnosztizált gyermeknél. Vizsgálták az általános intelligenciával (IQ) mutatkozó kapcsolatát (Cole és Cole, 2006). A tanulási nehézségekkel küzdő gyerekeknek a normál IQ -tartományban kell teljesítenie. Sokszor azonban az iskolába kerülő gyermek „indokolatlanul” lemarad, nem az elváltak szerint fejlődik.

Az egyes területeken mutatkozó zavarok okának megítélése a mai napig vitatott a szakirodalomban. Egyre inkább előtérbe kerül az irányzat, amely a nem megfelelő tanulási folyamatok mögött az idegrendszeri struktúrák „meghibásodását” feltételezi. A tanulási zavarok leginkább dyslexiában, dysgráfiában, dyscalculiában mutatkoznak meg. Legelőször az olvasás terén figyeltek fel a jelenségre, ezért ez a terület kapta az első és legnagyobb

figyelmet. Társtünetként figyelemzavar, hiperaktivitás mutatkozik (Gyarmathy, 1998). A tanulási nehézségek tünetei: teljesítményben megmutatkozó zavarok, olvasási, számolási, írászavarok, figyelem, emlékezet, gondolkodás gyengesége, tanulékonyág alacsony szintje, motiválatlanság. A tanulási és a viselkedési nehézségek többnyire összefonódnak illetve ok-okozati összefüggésbe is kerülnek. Ezért fontos a jelenség kialakulási folyamatának vizsgálata (Kósáné Ormai, 1999).

Az óvodából az iskolába kerülő gyermek jelentős hányada kezdeti teljesítményzavarral küzd, a negatív visszajelzés miatt magatartási gondok is jelentkezhetnek. Mindezek miatt alacsonyabb önértékelésűvé válik és ezzel társadalmi pozíciója is romlik. Másképp fogalmazva tanulási zavar lép fel, ha az óvodáskor végére nem alakul ki a totális érzékelő apparátus. Nem tud kialakulni a szenzomotoros integráció, és ezzel a fogalmi gondolkodás sem. A tanulási zavar megjelenhet írásos feladatokban, olvasási nehézségben. A kompenzáló viselkedés miatt a gyermek szorong és visszahúzódik vagy épp ellenkezőleg, hiperaktív magatartást tanúsít, hogy ezzel hívja fel magára társai figyelmét. A részképességek zavara tanulási nehézségekben, zavarokban manifesztálódhat. A tanulási zavarok megelőzését célozza az első osztály elején felvehető szűrés a különböző szakterületeken (M. Tamás, 2009).

A sikeres tanulási folyamatnak négy típusát különböztethetjük meg Balogh és Tóth (1998) nyomán: a verbális tanulás (szövegek megértése, feldolgozása), a perceptuális tanulás (érezékelés, észlelés), a motoros tanulási folyamat (az írás, olvasás, rajzolás elsajátítása), a szociális tanulás (társadalmi szerepek, interperszonális kapcsolatok, attitűdök elsajátítása). Ezek a tanulási típusok, nem önmagukban, tisztán jelennek meg, hanem keverednek egymással.

A szakemberek több, mint egy évtizede rámutattak a tanulási zavarok mellett társdeficitként megjelenő pszichoszociális zavarokra (Balogh és Tóth, 1997) illetve figyelemzavarra, hiperaktivitásra (Gyarmathy, 1998). Feltételezhető, hogy a motoros problémák csökkentésével és más okokból fennálló tanulási zavarok kiküszöbölésével a pszichoszociális problémák is megelőzhetővé válnak. A motoros funkciók javíthatók, a fejlesztés nyomán fellépő jobb iskolai teljesítmény, az írás, olvasás, számolás terén jelentkező eredmények és a vele járó pozitív élmény kihathatnak az aktivitás és figyelem fokozódására is.

A magatartászavarral küzdő gyermek esetében elsődlegesen azt kell megvizsgálni, hogy a problémát lehet-e intézményen (iskolán) belül orvosolni, vagy külső szakember igénybevételére van szükség. Iskolán belül a pedagógus ismeri legjobban a gyermeket.

Egyértelmű véleményt tud adni arra vonatkozóan, hogy átmeneti vagy állandó zavarról van-e szó. Átmeneti probléma esetén általános tájékozódás szükséges arra vonatkozóan, hogy történt-e a tanuló környezetében olyan negatív élményt adó esemény, ami a magatartásváltozását előidézte (pl. kistestvér születése, szülők közötti viták, haláleset a családban, stb.) (Metzger, 2000). Ilyen esetben a probléma iskolán belül is orvosolható. Azonban ha felmerül az állandóság gyanúja, külső szakember igénybevételére van szükség. Ebben az esetben jól kell ismerni a társintézmények potenciálját illetve alapvető fontosságú a megfelelő együttműködési hajlandóság. Minden esetben szükséges megvizsgálni, hogy fennáll-e probléma a tanuló értelmi képességeivel, érzékszervei épek-e.

Dr. Zsoldos M. (2009) összegzése szerint a tanulási folyamat megfelelő struktúrájához kielégítő funkciókra, motívumokra és szociális tényezőkre van szükség. A kiváló környezet és a megfelelő tanulási kedv mellett is alapvető feltétel, hogy a tanuló megfelelő kognitív képességekkel rendelkezzen. A tanulás mind viselkedéses szinten, mind agyi működés szintjén megjelenik. Mindez szükségessé teszi a tanulás fejlődéslélektani, kognitív pszichológiai, neuropszichológiai előfeltételeinek a vizsgálatát. Klasszikus értelmezés szerint tanulási zavarról akkor beszélünk, ha a globális értelmi színvonal és az ez alapján elvárható teljesítmény között diszkrepancia nyilvánul meg. A tanulási zavar teljesítménybeli tünetei változatosak. Amennyiben agyi sérülés eredetű a zavar, a sérült agyi területtől függően különböző részképesség zavarok állhatnak fenn. Gyakori a figyelemzavar, magatartásproblémákkal társulva. A tanulási zavar nem áll összefüggésben az intelligenciaszinttel. Sokszor a háttérben pszichológiai okok húzódnak meg.

A nevelési tanácsadás feladata

Dr. Zsoldos (2009), Kósáné Ormai (1999) és Vargáné Mező (2008) munkái alapján a problémát jelezheti a szülő, a pedagógus, vagy serdülőknél maga a diák. A pedagógusnak sokszor ellentétes az érdeke, hiszen egyszerűbb megoldásnak látszik a gyengébb teljesítményű tanuló más iskolába irányítása. Ilyenkor a pszichológus felelőssége megnő, hiszen figyelembe kell venni magát a tanulót, akinek az iskolai nehézségeit a váltás tovább súlyosbíthatja. Az általános gyengébb vagy a hirtelen romló teljesítmény esetén a pszichológus a pedagógussal együtt keresi az okokat. Fel kell tárnunk, milyen objektív és szubjektív körülmények akadályozzák a megfelelő teljesítményt, milyen kognitív, érzelmi-motivációs képességek fejlesztését kell előtérbe helyezniük. A feltárást az együttműködő szülő is segítheti. A súlyosabb tanulási nehézségek esetén a pszichológus megfelelő

vizsgálatok után javasolhatja szakértő bizottság vagy a nevelési tanácsadó igénybevételét.

A nevelési tanácsadó elsődleges feladata annak megállapítása, hogy a gyermek tanulási nehézséggel küzd. Következő lépés a szakvélemény készítése. Tanulási nehézség esetében a megismerési funkciók rendellenessége enyhe, nem tartós, a tanuláshoz szükséges képességek enyhe késése, hiányossága mutatkozik (szociokulturális háttér, betegség, iskolaváltás miatt). Ez az eset az általános és fejlesztő pedagógiai kompetencia területét érinti. Ilyenkor a segítők feladata a felzárkóztatás, korrepetálás, prevenció és készségfejlesztés. Javasolható az egyes tantárgyak vagy részterületek alóli felmentés, lassított tanulási haladás. Tanulási zavar esetében a megismerési funkciók rendellenessége súlyos, tartós állapot. Normál vagy átlag feletti intelligencia mellett a teljesítmény elmarad a várttól, amely egyes részképességek területét súlyosan érinti – dyslexia, dysgrafia, dyscalculia esetét diagnosztizálhatják. A fejlesztés területei iskolás korban: nyelvi képességek, iskolai készségek, fonológiai képességek, vizuális képességek, szókincs, számolási készségek, helyesírás, olvasás. Ebben az esetben a kérelmet követően, ha súlyos esetet diagnosztizáltak, a tanulót szakértői bizottsághoz irányítják át. A tanulási zavar a gyógypedagógiai kompetencia területét érinti. A javasolható ellátás magában foglalja a fejlesztő eljárásokat, differenciálást az oktatás területén, egyéni bánásmódot.

A diagnosztizálás után a nevelési tanácsadó meghatározza, hogy a pedagógusnak és a szülőnek mi a feladata a gyermek fejlesztő foglalkoztatása során. Ezen feladatai körében pedagógiai, pszichológiai támogatást, fejlesztést, terápiás gondozást nyújt a gyermeknek, támogatja a pedagógus, oktató, nevelő munkáját, segíti a családdal a kapcsolattartást. Munkája során elláthatja az iskolapszichológusi feladatot is. A nevelési tanácsadásban résztvevő személyek: 1. pszichológusok, akik pszichodiagnosztikai vizsgálatokat folytatnak (személyiségvizsgálat., teljesítmény- és projektív tesztek), egyéni és csoportos terápiát, családterápiát tartanak, 2. gyógypedagógusok, 3. logopédusok, az ő feladatuk a teljesítménytesztek végzése, speciális pedagógiai vizsgálatok végzése, egyéni és csoportos fejlesztőterápia, 4. pedagógusok, feladatuk pedagógiai vizsgálatok és fejlesztések, egyéni és csoportos foglalkozások lebonyolítása, 5. gyermekpszichiáter, aki indokolt esetben a gyermek gyógyszerezését, terápiás ellátását biztosítja.

A nevelési tanácsadó által kiállított szakvélemény tartalmazza a tanulási nehézség megállapítását és az alátámasztó tényeket, javaslatot a tanuló iskolai oktatásával kapcsolatban, javaslatot az egyéni vagy kiscsoportos foglalkozásra, annak előírását, hogy a tanulónak

rehabilitációs célú képességfejlesztő terápia, pszichoterápia foglalkozáson kell részt venni és ennek időkeretét. A tanulási nehézségekkel küzdő tanulók pedagógiai, pszichológiai vizsgálata a következőket foglalja magában: képesség-és intelligencia vizsgálat; dyslexia, dysgrafia, dyscalculia ; beszédészlelés- figyelem vizsgálat; háttér funkciók vizsgálata; tantárgyi értékelés alóli mentesítés; szakvélemény készítése. Az ellátás javasolhat terápiás, rehabilitációs célú foglalkozásokat, egyéni és kiscsoportos pedagógiai fejlesztést, amelyek célja a tanulástechnika fejlesztése, a figyelemfejlesztés, képességek fejlesztése. A helyzettől függően szükség lehet családterápiára, pedagógusi konzultációra is.

Ha sajátos nevelési igény valóságát állapítja meg, továbbítja a szakértői és rehabilitációs bizottsághoz további vizsgálatra.

Összegezve a nevelési tanácsadásban létrejövő ellátás folyamatát röviden a következőképpen lehet felvázolni: jelentkezés az intézmény vagy a szülő által, illetve önként. Diagnosztikai szakasz részei: exploráció, teljesítményvizsgálatok, személyiségvizsgálatok, diagnózis, szakvélemény. Terápiás szakasz részei: pedagógiai fejlesztés, amely lehet egyéni és csoportos; pszichoterápia, amely egyéni, csoportos, családi és szülői keretek között valósul meg. Az ellátás során állandó visszajelzésre van szükség a diagnosztikai szakaszra és a terápiás folyamatra is.

A fentiek értelmében a gondozásban résztvevő team tagjai a nevelési tanácsadó, pedagógus, gyógypedagógus, pszichológus, pszichiáter, külsős szakemberek, családgondozó ill. ezek szervezetei. Az általuk nyújtott ellátás magában foglalja a szakmai, módszertani konzultációkat, egyéni fejlesztési tervek készítését és koordinálását, rendszeres együttműködést, a pedagógus és a szülő közötti konzultáció facilitását, speciális képességfejlesztést, pszichoterápiás ellátást a nevelési tanácsadóban.

Gyakorlati példa

A kidolgozandó ellátást egy példán keresztül szeretném szemléltetni. (Vargáné Mező, 2008).

A 2. osztályos tanulónál tanulási nehézséget diagnosztizáltak. A vizsgálat szerint szociokulturális háttér problémára visszavezethetően a fejlesztendő terület a szociabilitás. Ebben az esetben a fejlesztés célja, hogy a tanuló alkalmazkodni tudjon a szabályokhoz, kapcsolatot tudjon teremteni társaival és tanítóival. Az értékelés alapelvei: folyamatosan, önmagához képest változzon. A fejlesztés helye a tanítási óra, személye a tanító illetve heti 10 órában gyógypedagógus. Fejlesztendő kompetenciák: szociális kompetenciák, normák és

szabályok követése. Az ellátás feladatai: drámajáték, szituációs játék, rossz szokás levetkőzése, problémamegoldó képesség fejlesztése szituációs játékokban, szabálykövetés, napi rutin kialakítása, szabályrendszer felállítása, jutalmazás és büntetés megfelelő alkalmazása. Munkaformája: egyéni, csoportos, frontális. Módszere: szemléltetés, magyarázat, dráma- és szituációs játék. Eszköze: jelmez, feladatlapok, képsorozatok. Ideje: naponta az adott szituációban a szövegértés és szövegalkotási kompetencia fejlesztés során. A követelmények teljesítéséhez folyamatos egyéni és differenciált megsegítésre van szükség.

Felhasznált irodalom

- Balogh L., Tóth L. (1997). Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből I. *Tanulmánygyűjtemény*. Debrecen: KLTE, 321.
- Balogh L., Tóth L. (1998). Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből II. *Tanulmánygyűjtemény*. Debrecen: KLTE, 351.
- Cole M., Cole SR. (2006). *Fejlődéslélektan*. Budapest: Osiris Kiadó
- Dr. Zsoldos M. (2009). Kognitív fejlesztő terápia a tanulási zavarok kezelésében. In M. Tamás M. (szerk.) *Fejlesztőpedagógia*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó
- Gyarmathy É. (1998 Okt). Tanulási zavarok szindróma a szakirodalomban. *Új Pedagógiai Szemle*, XLVIII. évf. 59-68.
- Kósáné Ormai V. (1999). *Pszichológus az iskolában*. Budapest: Okker Kiadó
- Metzger B. (2000). A magatartászavarokkal, tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek megsegítésének lehetőségei a pedagógiai szakszolgálatban. In Dr. Kovács F. és Dr. Vidovszky G. (szerk.) *Alapok, az Anonymus Alapítvány fejlesztő pedagógus képzése*. Budapest: Anonymus Alapítvány
- M. Tamás M. (2009). Prevenziós tanulási zavar szűrése az általános iskola első osztályában. In M. Tamás M. (szerk.) *Fejlesztőpedagógia*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó

Vargáné Mező L. (szerk.) (2008). *Fókuszban az egyén. Hogyan készítsünk egyéni fejlesztési tervet?* Budapest: Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségért Közalapítvány